

УДК 378 (1-87)

Володимир І. Луговий
Національна академія педагогічних наук України

Олена М. Слюсаренко
Інститут вищої освіти НАПН України

Жаннета В. Таланова
*Інститут вищої освіти НАПН України,
Національний Еразмус+ офіс в Україні*

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ДУАЛЬНОЇ «ВИКЛАДАЦЬКО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ» ФУНКЦІЇ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ УНІВЕРСИТЕТІВ**

У контексті дослідницько-інноваційного типу суспільного прогресу розглянуто вплив освітньо-дослідницької сутності вищої освіти, університетської місії на здійснення освітньої і дослідницької діяльності закладів вищої освіти, що ефективно реалізується через дуальну «викладацько-дослідницьку» функцію науково-педагогічних працівників. На підставі аналізу світового і вітчизняного досвіду з'ясовано, що організаційні й економічні засади здійснення зазначеної двоаспектної функції професорсько-викладацького персоналу полягають у мінімізації його навчального навантаження, забезпеченні конкурентоспроможної заробітної плати, створенні сучасної навчальної та дослідницької інфраструктури, яка сприяє розвитку самостійності студентів та самовдосконаленню науково-педагогічних працівників через дослідження. Ключовою передумовою забезпечення організаційно-економічних засад найбільш повної реалізації дуальної «викладацько-дослідницької» функції науково-педагогічних працівників в Україні є консолідація мережі закладів вищої освіти шляхом їх укрупнення та досягнення профільної відповідності, концентрації в них необхідних і достатніх людських, фінансових, матеріально-технічних, інформаційних ресурсів.

Ключові слова: *вища освіта; освітньо-дослідницька сутність вищої освіти; «викладацько-дослідницька» функція науково-педагогічних працівників; організаційно-економічні засади; світовий і вітчизняний досвід.*

Владимир И. Луговой
Национальная академия педагогических наук Украины

Елена Н. Слюсаренко
Институт высшего образования НАПН Украины

Жаннета В. Таланова
*Институт высшего образования НАПН Украины,
Национальный Эразмус+ офис в Украине*

**ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ
РЕАЛИЗАЦИИ ДУАЛЬНОЙ «ПРЕПОДАВАТЕЛЬСКО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ» ФУНКЦИИ НАУЧНО-
ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ УНИВЕРСИТЕТОВ**

В контексте исследовательско-инновационного типа общественного прогресса рассмотрено влияние образовательно-исследовательской сущности высшего образования, университетской миссии на осуществление образовательной и исследовательской деятельности высших учебных заведений, что эффективно реализуется через дуальную «преподавательско-исследовательскую» функцию научно-педагогических работников. На основании анализа мирового и отечественного опыта установлено, что организационные и экономические основы осуществления указанной двухаспектной функции профессорско-преподавательского персонала заключаются в минимизации его учебной нагрузки, обеспечении конкурентоспособной заработной платы, создании современной учебной и исследовательской инфраструктуры, которая способствует развитию самостоятельности студентов и самосовершенствованию научно-педагогических работников через исследования. Ключевой предпосылкой обеспечения организационно-экономических основ наиболее полной реализации дуальной «преподавательско-исследовательской» функции научно-педагогических работников в Украине является консолидация сети высших учебных заведений путем их укрупнения и достижения профильного соответствия, концентрации в них необходимых и достаточных человеческих, финансовых, материально-технических, информационных ресурсов.

Ключевые слова: *высшее образование; образовательно-исследовательская сущность высшего образования; «преподавательско-исследовательская» функция научно-педагогических работников; организационно-экономические основы; мировой и отечественный опыт.*

Volodymyr I. Lugovyv

National Academy of Educational Sciences of Ukraine

Olena M. Slyusarenko

Institute of Higher Education NAES of Ukraine

Zhanneta V. Talanova

Institute of Higher Education NAES of Ukraine,

National Erasmus+ office in Ukraine

**ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC GROUNDS FOR THE
IMPLEMENTATION OF THE DUAL "TEACHING AND RESEARCH"
FUNCTION OF ACADEMIC STAFF OF UNIVERSITIES**

In the context of the research-innovation type of social progress, the influence of the educational-research essence of higher education, the university mission on the implementation of educational and research activity of higher education institutions that is effectively implemented through the dual "teaching and research" function of scientific-pedagogical workers is considered. Based on the analysis of world and domestic experience, it was determined that the

organizational and economic foundations of the implementation of this dual function of teaching staff are to minimize its academic load, provide competitive wages, and create a modern educational and research infrastructure that promotes student autonomy and self-improvement scientific-pedagogical workers through research. A key prerequisite for ensuring the organizational and economic bases of the most complete implementation of the dual "teaching and research" function of scientific-pedagogical workers in Ukraine is consolidation of the network of institutions of higher education through their integration and the achievement of profile correspondence, concentration of necessary and sufficient human, financial, material and technical, information resources.

Keywords: *higher education; educational and research essence of higher education; "teaching and research" function of scientific-pedagogical workers; organizational and economic foundations; world and national experience.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Потреба обґрунтування організаційно-економічних механізмів підвищення ефективності діяльності основних суб'єктів вищої освіти – науково-педагогічних працівників – зумовлена цілями та пріоритетами Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року (передовсім, розділу 9. Забезпечення якості вищої освіти), планів пріоритетних дій Уряду на 2017 і 2018 роки, затверджених відповідно розпорядженнями Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р., 28 березня 2018 р. № 244-р., а також нормами законів України «Про вищу освіту» (2014 р.) [3], «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015 р.) [4] і «Про освіту» (2017 р.) [5].

Ця потреба також детермінована послабленням позицій вітчизняних університетів у глобальному і європейському просторах вищої освіти, зниженням конкурентоспроможності і привабливості українських закладів вищої освіти. Шанхайський рейтинг загальної і галузевої версій 2018 р. засвідчив подальшу небезпечну стагнацію вищої освіти України, яка взагалі не представлена ні серед 59 країн загальної версії рейтингу, ні серед 83 країн 54 галузей його галузевої версії. За даними рейтингу Україна перебуває серед третини європейських країн (з 49 країн – членів Ради Європи) з неконкурентоспроможною вищою освітою [34; 35]. Погіршилися позиції вітчизняних університетів і за менш об'єктивними світовими рейтингами «Таймс» і «Кью Ес» [21; 23; 24; 32; 36]. Стан вищої освіти позначається на розвитку людського потенціалу в країні. Порівняно з 2016 р. за індексом людського розвитку Україна у 2018 р. утратила 5 позицій й опустилася на 88 місце серед 189 країн [28].

Аналіз останніх публікацій з проблеми та невирішені частини дослідження. У міру послаблення вітчизняної вищої освіти і зростання його негативних наслідків для суспільного розвитку в цілому, закономірно

збільшилася кількість публікацій, у яких розглядаються різні аспекти відродження і розвитку конкурентоспроможності вищої освіти України [7–19; 23; 24]. Зокрема, В. Луговий і Ж. Таланова доповідали на VI нинішній конференції у 2016 р. про співвідношення студентів і викладачів у провідних університетах світу та України [17]. У тому ж році ними опубліковано результати дослідження щодо оплати праці в провідних університетах США з метою поширення досвіду в Україні [15]. Роком раніше на V зазначеній конференції В. Луговий, О. Слюсаренко і Ж. Таланова інформували про механізми фінансування дослідницько-інноваційної діяльності університетів США як країни-лідера у глобальній вищій освіті [12]. Ґрунтовний аналіз ситуації, що склалася, здійснено в колективній Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, присвяченій 25-річчю незалежності країни [19]. Слід відзначити також роботи Р. Брітт, Ю. Вітренка, С. Курбатова, О. Оржель, Дж. Салмі й інших авторів [7-10; 14; 19; 22; 26]. Разом з тим відсутні системно-узагальнюючі обґрунтування організаційно-економічних засад і умов діяльності науково-педагогічних працівників.

Метою статті є узагальнення закономірностей й особливостей організаційного і економічного забезпечення викладацько-дослідницької функції професорсько-викладацького персоналу в університетах світу та України з огляду на сутність вищої освіти і відповідний зміст діяльності науково-педагогічних працівників, а також надання науково обґрунтованих практичних рекомендацій.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. У статті використані новітні системні дані щодо розвитку освіти і науки, зокрема ЮНЕСКО, Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), Національного наукового фонду (ННФ) США й інші [1; 27; 28; 30; 33], а також положення, істинність яких доведена в попередніх авторських публікаціях і які важливі для висновків цього дослідження [8–18; 23; 24]. З-поміж таких вихідних положень насамперед такі:

- головними (першим і другим) словами в університетській місії є «освіта» і «дослідження», що слугують канонічною критеріальною ознакою закладу вищої освіти як академічного (дослідницького), так і професійного (прикладного) спрямування [13];

- сутнісно вищу освіту можна розглядати як інтегрований перетин освітньої і наукової (дослідницької) сфер, тобто вища освіта первісно освітньо-дослідницькі дихотомічна [9; 16];

- частка вищої освіти у межах як сфери освіти, так і сфери досліджень (з розробками), зазвичай не перевищує четвертої частини в обох випадках [8; 9; 30];

- зрозуміло, що заклади вищої освіти не можуть замінити собою (поглинути), з однієї сторони, інші заклади освітньої сфери, що цілком

очевидно, а з другої сторони, дослідницькі установи наукової сфери, що менш усвідомлено [8; 9];

- необхідність для закладів вищої освіти розвинутої дослідницької діяльності та відповідної інфраструктури не означає, що всі дослідження (і розробки) мають бути зосереджені в університетах, як часто помилково вважають [8; 9];

- згідно із ключовими словами університетської місії (перше слово «освіта» і друге слово «дослідження») [13] та класифікацією видів економічної діяльності [20] для закладів вищої освіти основним видом діяльності є освіта (на рівнях вищої освіти [29]), а дослідження і розробки – додатковим видом діяльності [2], відтак намагання зосередити всю науку в університетах означає переведення досліджень і розробок із статусу основної діяльності, якою вона є в наукових установах, у додаткову [2];

- університетські дослідження і розробки пріоритетно підпорядковані осучасненню вищої освіти, тобто мають внутрішньоінституційну спрямованість, зовнішня їх орієнтація реалізується передовсім через постачання в інші сфери сучасних, компетентних, конкурентоспроможних фахівців [8; 9];

- частка бізнесу у фінансуванні досліджень і розробок у закладах вищої освіти США (країни, що найбільше інвестує в дослідження і розробки – понад 500 млрд дол. США з близько 2 трлн дол. США світових видатків) не перевищує 6%, водночас університетське самофінансування власних досліджень і розробок становить 25% від загальних видатків на ці цілі [8; 16; 26; 30; 33];

- лише п'ята-четверта частина закладів вищої освіти США (країни-лідера в глобальному просторі вищої освіти) має окреме фінансування досліджень і розробок [23; 26], пересічно видатки на дослідження і розробки в загальних бюджетах американських університетів становлять 11% [27], хоча ця частка може коливатися від 0% (у переважній більшості закладів) до 90% (як у Рокфеллерському університеті, що на 30-му місці за Шанхайським рейтингом 2018 р. [31; 34]);

- основними дійовими особами в американських університетах є професори (сформовані як «дослідницькі професори»), асоційовані професори, асистенти професорів, натомість окремі дослідники не вважаються такими і за рівнем оплати праці істотно поступаються професорсько-викладацькому персоналу [15];

- університети США надають перевагу стратегії забезпечення освітньої діяльності професорів у малих групах за низького співвідношення «студенти/викладачі», натомість Німеччина – стратегії меншої кількості, однак добірних професорів за більшого співвідношення «студенти/викладачі», у Франції використовують обидві стратегії, залежно

від того, чи це університети, де більше співвідношення, чи це елітні вищі школи, у яких менше співвідношення [17];

- університети екстра і світового класу досягають високого ступеня розвитку насамперед завдяки високій концентрації ресурсів, незалежно від їх величини, будь-то супермаленький Рокфеллерський університет (США), у якому близько 200 студентів, чи супервеликий Університет Торонто (Канада), у якому понад 80 тис. студентів [23];

- в Україні понад 70% наявних в економіці країни докторів і кандидатів наук працюють за основним місцем роботи у закладах вищої освіти, однак їх науково-педагогічний потенціал реалізовано слабо через неефективні засади і умови здійснення їх праці (надмірне навчальне навантаження, неконкурентоспроможна заробітна плата, брак сучасної навчально-дослідницької інфраструктури, інших ресурсів) [14; 16; 23];

- у вітчизняній вищій освіті чимало проблем організаційно-економічного характеру зумовлено сильною подрібненістю і розпорошеністю її мережі, багатократним дублюванням і критичним спрощенням підготовки, профільною неадекватністю багатьох закладів, деконцентрацією дефіцитних людських, фінансових, матеріально-технічних, інформаційних ресурсів, що часто ставить під сумнів надання в певних закладах саме вищої освіти взагалі [14; 16].

- реальний стан вітчизняної вищої освіти не дає змоги реалізувати (блокує) потужний потенціал закону зв'язку складності і самостійності в освіті, що особливо актуальний для вищої освіти [11].

У табл. 1 і 2 наведено фактологічні підтвердження частини вищезазначених положень [13; 16].

Таблиця 1

**Співставлення ключових слів місій закладів вищої освіти
за визначеннями різних об'єднань (груп) закладів**

№	Об'єднання (група) закладів вищої освіти			
	Асоціація американських університетів	Європейська асоціація університетів	Європейська асоціація закладів вищої освіти	Топ-30 закладів вищої освіти а Шанхайському рейтингу
1	2	3	4	5
1	Освіта	Освіта	Освіта	Освіта
2	Дослідження	Дослідження	Дослідження	Дослідження
3		Інновації		Знання, створювати
4	Служіння		Служіння	

Таблиця 2

**Витрати на дослідження та розробки в закладах вищої освіти США
 за джерелами у 2015 і 2016 рр.**

№	Джерело видатків	2015		2016		2016/ 2015, %
		млрд дол.	%	млрд дол.	%	
1	2	3	4	5	6	7
1	Усі джерела	68,8	100,0	72,0	100,0	+ 4,6
у тому числі:						
2	- федеральний уряд	37,9	55,1	38,9	54,0	+ 2,4
3	- уряди штатів і місцеві уряди	3,8	5,6	4,0	5,6	+ 5,6
4	- інституційні фонди	16,8	24,4	18,0	25,0	+ 7,5
5	- бізнес	4,0	5,8	4,2	5,9	+ 5,2
6	- інші джерела	6,3	9,1	6,8	9,5	+ 8,9

Зокрема, дослідження і розробки у приватному Гарвардському університеті, що є незмінно 1-м у світі за весь період існування Шанхайського рейтингу, фінансуються бізнесом (і відповідно на нього орієнтовані) на 4,7%, а самофінансуються закладом для власних потреб на 28,5%. Це підтверджує зазначене вище цільове спрямування університетських досліджень і розробок. Також у цьому університеті, як і в інших провідних університетах США, оплата праці професорів у 2,5 разу більша, ніж дослідників [15; 25; 26; 34].

Важливим також є річний обсяг контактних (із студентами) так званих аудиторних годин у професора. У провідних університетах цей обсяг становить 100–120 годин, надаючи змогу професору ретельно підготуватися до зустрічі із студентами, зокрема шляхом самовдосконалення на основі проведення досліджень. Безпосередні навчальні візити національних експертів з реформування вищої освіти С. Калашнікової та В. Лугового до високорейтингового університету – Королівського коледжу Лондона (56-го у світі за Шанхайським рейтингом 2018 р. [34]) 3-4 вересня цього року та М. Винницького і В. Лугового до першого в Італії (у групі топ-200 за Шанхайським рейтингом [34]) Університету Мілану 29–30 травня минулого року [10] – дали можливість з'ясувати, що у першому із згаданих закладів зазначене навантаження професора пересічно становить близько 100 год., а в другому – 120 год. на рік.

Також під час семінару «Створення агентств забезпечення якості вищої освіти: критерії та процедури відбору членів агентств та експертів із забезпечення якості», організованого європейською Місією технічної допомоги – ТАМ (SPHERE, ЕАСЕА, Брюссель) 11 вересня поточного року у НАПН України експерт ТАМ, представник Датського інституту

акредитації С. Андерсен повідомив, що у Данії відмовилися від концепції розмежування викладацького і дослідницького персоналу на користь концепції «професор і дослідник – це одна особа». Така тенденція характерна й для інших країн.

Нижче наведено приклади неефективності мережі закладів вищої освіти України.

У м. Києві в 2018 р. з 66 університетів, академій та інститутів, що здійснювали прийом на бакалаврську підготовку за денною формою, 38 (58%) приймали на менеджмент, 35 (53%) – право, 30 (45%) – фінанси, банківську справу та страхування, 29 (44%) – економіку, 28 (42%) – інформаційні технології, 24 (36%) – облік і оподаткування, 23 (35%) – міжнародні відносини, 21 (32%) – психологію, 18 (27%) – філологію, 16 (24%) – журналістику [6].

У Кіровоградській області 8,9 тис. студентів навчаються у 8 закладах вищої освіти, 5 з яких ведуть підготовку з права [1; 6].

Особливу приховану небезпеку щодо якості вищої освіти становлять так звані відокремлені структурні підрозділи закладів вищої освіти, що істотно збільшують (майже до 600) сумарну кількість закладів/підрозділів, котрі надають вищу освіту [16].

Велике навчальне навантаження (до 600 річних годин [3]), недостатньо конкурентоспроможна заробітна плата (нижча за оплату праці за низкою інших видів діяльності) науково-педагогічних працівників, що змушує їх до підробітків за сумісництвом, значно обмежують цих працівників у можливостях саморозвитку, зокрема шляхом участі в дослідженнях і розробках.

Наведені вихідні положення і фактологічні дані дають підстави для наступного концептуального бачення ролі професорсько-викладацького персоналу в сучасному закладі вищої освіти та оптимізації організаційно-економічних засад і умов доцільної та ефективної діяльності цього персоналу.

По-перше, «освітньо-дослідницька» дуальність місії закладів вищої освіти зобов'язує заклади здійснювати як власне освітню, так і неодмінно її супроводжуючу дослідницьку діяльність.

По-друге, наявність підрозділів і штатів для проведення окремо освітньої і дослідницької діяльності не є типовою у світовій практиці; лише у невеликій (п'ятій-четвертій у США) частині закладів дослідження і розробки мають виокремлене фінансування. Так само в Україні окремі науково-дослідницькі підрозділи університетів функціонують значною мірою відмежовано від освітнього процесу, сутнісно не орієнтовані на нього і органічно не інтегровані з ним. Більш щільна інтеграція освітньої і дослідницької діяльності відбувається на кафедрах, зокрема на тих, що

мають дослідницькі лабораторії, центри тощо, тобто, крім навчальної, також дослідницьку інфраструктуру.

По-третє, основна концепція здійснення вищої освіти на основі досліджень полягає у забезпеченні і розвитку дуальної «викладацько-дослідницької» функції професорсько-викладацького персоналу за згаданою формулою «професор і дослідник – це одна особа» (С. Андерсен).

По-четверте, для максимально повної реалізації «викладацько-дослідницької» дихотомії діяльності професорсько-викладацьких кадрів їх навчальне контактне (аудиторне) навантаження мінімізують, оплату праці максимізують, при цьому створюють необхідну навчальну і дослідницьку інфраструктуру, що дає змогу організувати освітній процес на засадах розвитку самостійності студентів та створити умови для безперервного дослідницько-інноваційного вдосконалення викладачів.

По-п'яте, в Україні із слабкою економікою [28] передумовою для забезпечення необхідних організаційно-економічних засад реалізації дуальної «науково»-«педагогічної» функції науково-педагогічних працівників є подолання безпрецедентної дезінтеграції і дезорганізації сфери вищої освіти, створення укрупнених, ресурсно концентрованих, відтак конкурентоспроможних закладів вищої освіти [16]. За таких умов можна істотно зменшити навчальне навантаження викладачів, вивільнити час для самовдосконалення, проведення досліджень і розробок, поступово створити потужну навчальну і дослідницьку інфраструктуру, яка слугуватиме базою для формування і підтримки навчальної самостійності студентів та дослідницько-інноваційного осучаснення науково-педагогічних працівників.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Викладене дає змогу зробити такі висновки та окреслити перспективи подальших досліджень.

1. Освітньо-дослідницька сутність вищої освіти, університетської місії в контексті дослідницько-інноваційного типу суспільного прогресу зумовлює необхідність здійснення освітньої і дослідницької діяльності закладів вищої освіти, що ефективно реалізується передовсім через дуальну «викладацько-дослідницьку» функцію науково-педагогічних працівників.

2. Аналіз світового і вітчизняного досвіду свідчить, що організаційні й економічні засади здійснення зазначеної двоаспектної функції професорсько-викладацького персоналу полягають у мінімізації його навчального навантаження, забезпеченні конкурентоспроможної заробітної плати, створенні сучасної навчальної та дослідницької інфраструктури, яка сприяє розвитку самостійності студентів та перманентному самовдосконаленню науково-педагогічних працівників.

3. Передумовою забезпечення організаційно-економічних засад найбільш повної реалізації дуальної «викладацько-дослідницької» функції науково-педагогічних працівників в Україні є консолідація мережі закладів вищої освіти шляхом їх укрупнення та досягнення профільної відповідності, концентрації в них необхідних і достатніх людських, фінансових, матеріально-технічних, інформаційних ресурсів.

4. Подальших досліджень з метою оптимізації потребують обсяги освітньої і дослідницької діяльності науково-педагогічних працівників у бюджеті їх робочого часу, системи оплати праці, сучасні форми і методи організації навчання та досліджень у закладах вищої освіти.

Література

1. Вища освіта в Україні. 2017 рік: статистичний збірник [Електронний ресурс] / Держстат України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch>.
3. Про вищу освіту: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
5. Про освіту: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
6. Інформаційна система «Конкурс». Вступна кампанія 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vstup.info/>.
7. Курбатов С. В. Феномен університету в контексті часових та просторових викликів: монографія / С. В. Курбатов. – Суми: Університетська книга, 2014. – 262 с.
8. Луговий В. І. Академічно-університетський дуалізм світового дослідницького простору / В. І. Луговий, О. М. Слюсаренко, Ж. В. Таланова // Наука та наукознавство: міжнародний науковий журнал. – 2017. – № 4 (98). – С. 84–97.
9. Луговий В. І. Глобальний і національний освітньо-наукові простори: роль, ресурс і різноманітність розвитку / В. І. Луговий, О. Ю. Оржель, О. М. Слюсаренко, Ж. В. Таланова // Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України): збірник наук. праць. – К.: Видавничий дім «Сам», 2017. – 400 с. – С. 344–355.
10. Луговий В. І. Дослідницько-інноваційна модернізація європейських університетів / В. Луговий, М. Винницький // Педагогічна газета. – 2017. – вересень-жовтень. – № 5. – С. 3.
11. Луговий В. І. Зв'язок складності та самостійності в освіті / В. І. Луговий, Ж. В. Таланова // Педагогіка і психологія: Вісн. НАПН України. – 2013. – № 4. – С. 50–58.
12. Луговий В. І. Механізми фінансування дослідницько-інноваційної діяльності університетів США / В. І. Луговий, О. М. Слюсаренко, Ж. В. Таланова // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2015. – Спецвипуск. Серія «Економічні науки». V Міжн. наук.-практ. конф. «Ефективність організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку вищої освіти України» 2 жовтня 2015 р. – 467 с. – С. 5–19.

13. Луговий В. І. Місія (мета) вищої освіти як системоутворювальний чинник [Електронний ресурс] / В. І. Луговий, Ж. В. Таланова // Автономія та врядування у вищій освіті: монографія / авт.: О. П. Воробйова, Т. О. Горецька, Н. М. Дем'яненко, С. А. Калашнікова, О. М. Коваленко, В. І. Луговий, О. В. Сич, О. М. Слюсаренко, Ж. В. Таланова, В. П. Ткаченко; за ред. В. І. Лугового, Ж. В. Таланової. – К.: Інститут вищої освіти НАПН України, 2015. – С. 30–35. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/704795/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%8F%D0%90%D0%B2%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BCi%D1%8F%D0%92%D1%80%D1%8F%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%92%D0%B8%D1%89i%D0%B9%D0%9E%D1%81%D0%B2i%D1%82i2015_%D0%BE%D1%81%D1%82.pdf.

14. Луговий В. На часі розроблення національного рейтингу закладів вищої освіти / В. Луговий, П. Саух, С. Калашнікова, О. Слюсаренко, Ж. Таланова // Педагогічна газета. – 2018. – березень-квітень. – № 2. – С. 4.

15. Луговий В. І. Оплата праці в провідних університетах США: досвід для України / В. І. Луговий, Ж. В. Таланова // Педагогіка і психологія. Вісн. НАПН України. – 2016. – № 1. – С. 51–57.

16. Луговий В. І. Світовий досвід для створення національного рейтингу закладів вищої освіти / В. І. Луговий, О. М. Слюсаренко, Ж. В. Таланова // Педагогіка і психологія. Вісн. НАПН України. – 2018. – № 2. – С. 5–23.

17. Луговий В. І. Співвідношення студентів і викладачів у провідних університетах світу та України / В. І. Луговий, Ж. В. Таланова // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2016. – Спецвипуск. VI Міжн. наук.-практ. конф. «Ефективність організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку вищої освіти України» 7 жовтня 2016 р. – С. 13–21.

18. Луговий В. Тенденції та особливості стандартизації вищої освіти як складової забезпечення і покращення її якості в контексті євроінтеграції та глобалізації [Електронний ресурс] / В. Луговий, Ж. Таланова // Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду гуманізації вищої освіти як засобу забезпечення її якості: аналітичні матеріали (препринт) / Авт.: О. Воробйова, М. Гриценко, В. Луговий, О. Слюсаренко, А. Ставицький, Ж. Таланова, В. Ткаченко; за ред. В. Лугового, Ж. Таланової. – К.: ІВО НАПН України, 2016. – Ч. 2. – С. 5–31. – Режим доступу: http://ihed.org.ua/images/biblioteka/Analitichni_Gumanizatsiya-VO-yak-zasib-yakosti_IVO-2017-111p_avtors-kolektiv.pdf.

19. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Н. М. Авшенюк, ..., В. Г. Кремень, ..., В. І. Луговий, ..., Ж. В. Таланова та ін.; Нац. акад. пед. наук України; редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови); за заг. ред. В. Г. Кременя. – К.: Педагогічна думка, 2016. – 448 с. – Бібліогр.: с. 21. – (до 25-річчя незалежності України).

20. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД) (ДК 009:2010) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://regisral.kiev.ua/kved>.

21. Про затвердження переліку світових рейтингів університетів для визначення особливої категорії іноземців та осіб без громадянства, які претендують на працевлаштування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.03.2018

№ 154-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/154-2018-%D1%80>.

22. Салми Дж. Создание университетов мирового класса / Джамиль Салми; пер. с англ. – М.: Изд-во «Весь мир», 2009. – 132 с.

23. Слюсаренко О. М. Розвиток найвищого університетського потенціалу в умовах глобалізації: монографія / О. М. Слюсаренко. – К.: Пріоритети, 2015. – 384 с.

24. Таланова Ж. В. Докторська підготовка у світі та Україні: монографія / Ж. В. Таланова. – К.: Міленіум, 2010. – 476 с.

25. About Harvard / Harvard at a Glance. Retrieved from: <https://www.harvard.edu/about-harvard/harvard-glance>.

26. Britt Ronda. Universities Report Increased Federal R&D Funding after 4-year Decline; R&D Fields Revised for FY 2016. Retrieved from: <https://www.nsf.gov/statistics/2018/nsf18303/nsf18303.pdf>.

27. Education at a Glance 2018: OECD Indicators. Retrieved from: https://read.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2018_eag-2018-en#page1.

28. Human Development Indices and Indicators: 2018 Statistical Update. Retrieved from: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/2018_human_development_statistical_update.pdf.

29. International Standard Classification of Education. ISCED 2011 / UNESCO. Retrieved from: <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/isced-2011-en.pdf>.

30. Main Science and Technology Indicators. Volume 2018 Issue 1, OECD Publishing. Retrieved from: https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/main-science-and-technology-indicators/volume-2018/issue-1_msti-v2018-1-en.

31. Operating Revenue and Expenditures, Fiscal Year 2016. Retrieved from: http://annualreport.rockefeller.edu/pdfs/Rock_U_AR2017_Facts-Figures_Web.pdf.

32. QS World University Rankings. Retrieved from: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2019>.

33. Science and Engineering Indicators 2018. Retrieved from: <https://www.nsf.gov/statistics/2018/nsb20181/digest/sections/preface>.

34. ShanghaiRanking's Academic Ranking of World Universities 2018 Press Release. Retrieved from: <http://www.shanghairanking.com/Academic-Ranking-of-World-Universities-2018-Press-Release.html>.

35. ShanghaiRanking's Global Ranking of Academic Subjects 2018 Press Release. Retrieved from: <http://www.shanghairanking.com/ShanghaiRankings-Global-Ranking-of-Academic-Subjects-2018-Press-Release.html>.

36. THE World University Rankings. Retrieved from: www.timeshighereducation.co.uk.